

گۆڧارى ئاينده ناسى دوو مانگ جارىك سهنه ره لىكۆلئنه وه ئاينده ناسى بلاءى ده كاته وه

ئاينده ناسى هه يزه چه كداره كانى ناو په رله مانى عىراق؛ به در و عه سايب

ياسين ته ها

ئاینده ی هیژه چه کداره کانی ناو په رله مانای عیراق؛ به در و عه سایب

یاسین تهها

به رایی

بزووتنه وه و باله چه کداریه کانی شیعه، به رده وام له زیادبوونی ژماره و گوڤرینی گو تار و میکانیزی کارکردندان، له م میانه شهیدا دووان له سهره کیتین ته و گرووپانه؛ پیکخواوی به در و بزووتنه وه ی عه سایب، له سالی ۲۰۱۷ پابه ندی خویان به بریاری نهنجوومه نی وه زیرانی عیراق راگه یاند بو دابرینی بالی چه کدار له پیکخسته سیاسییه که یان. به و پییه ی ته م بریاره ده قاوده ق بوو له گه ل برگه ی سییه می ماده ی ۸ ی یاسای حیزبه سیاسییه کان (به شی سییه م)، که به مرجی دانراوه کاری حیزب له شیوه ی پیکخسته سهربازی یان نیمچه سهربازی نه بیت و هیچ په یوه ندیه کیشی به هیژی چه کداره وه نه بیت، به لام دواتر رووداو و پیشهاته کان ده ریانخست ته و پابه ندیه رووکه شانه یه، چونکه ته و لیوا و فوج و پیکهاته سهربازیانه ی به در و عه سایب که له ناو حه شدی شه عبیدان، هیشتا هر مولکی ته م دوو پیکخواوه ن، به شی زوی سهرچاوه ی هیژی ته مانهش له فوج و لیوا چه کداره کانیانه وه له ناو حه شدی شه عبی؛ سهرچاوه ده گریت، به بن ته وه ی تیکه لی یه کتر بن یان له بوته ی هیژه ته منیه کانی عیراقدا بتوینه وه، هر ته م مهش وای کردوو سهرۆکایه تی حه شدی شه عبی له ۳ ی حوزه ی رانی ۱۵۲۰۲۰ گشتاندنی ژماره ۲۳۱۵ ده ربکات بو پیداگریکردن له سهر جیا کردنه وه ی بالی سیاسی و بالی چه کدار. ته م توپژینه وه یه له سهر پیشینه و ئاینده ی کاری ته م دوو بزووتنه وه شیعه یه هه لوسته ده کات که به کومه ک و ئینتیمای فه رمی؛ عیراقین، به لام له رووی هیلی کارکردن و مهرجه عیه تی سیاسی و مه زهه بییه وه له فه زای "شۆرش ی ئیسلامی ئیران" دان.

یه که م: پیکخواوی به در

سهره تاکانی دامه زراندن

ته م پیکخواوه له بنه پته دا بالیکی سهربازی بووه له سهره تاکانی سالانی هه شتا، له دوو کومه ل پیک هیتراره: چه کداره کانی فوجی "شه هید سهر" ی سهر به حیزبی ده وه⁽ⁱ⁾، له گه ل ته و ته وه کارانه ی سوپای پژی می سهدام که له گرتووخانه کانی ئیراندا دیل بوون. یه که م سهرۆکایه تی ته م باله سهربازییه دراوته ده ست "محمه د ته قی ته لمه ولا" که شیعه یه کی تورکه مانه⁽ⁱⁱ⁾. ده ستیپشخه ری یه که می پیکه تینانی به در هیی "سوپای پاسدارانی ئیران" بووه له سالی ۱۹۸۲، به مه به سستی به رهنگار بوونه وه ی پژی می سهدام له لایه ک، وه ک په رچه کرداریکیش به رامبه ر دالده دانی "موجاهیدینی خهلق" له لایه ن پژی می به عسه وه له لاکه ی تر⁽ⁱⁱⁱ⁾.

به ر له سالی ۲۰۰۳، ژماره ی چه کداره کانی به در ده گه یشته نزیکه ی ۱۵ هه زار چه کدار. ته م پیکخواوهش وه ک بالی سهربازی "تهنجوومه نی بالی ئیسلامی" کاری کردوو که له دوا ویستگه دا ربه رایه تییه که ی که وته ده سستی "بنه ماله ی حه کیم"^(iv). به در به شداری زوری کردوو له جهنگی هه شت ساله له به رژه وه ندی ئیران، زه قترین چالاکی سهره تاکانی راگه یاندنیشی له ئوپه راسیونیک بووه دژی هیژه کانی عیراق له ناوچه ی قهره داغی کوردستان، سهرده میکیش هه لگری ناوی لیوا ی (۹) ی به در بووه به ر له وه ی بیته فه یله ق و پیکخواو، ناوه که شی له جهنگی به در (سالی دووی کۆچی) وه رگیراوه که به ناوبانگه له میژوو ی ئیسلام^(v).

فه یله قی به در به شداری له راپه رینی ۱۹۹۱ ی باشووردا کردوو، له ۲۰۰۳ هیژیکی سهربازی سهره کی بووه^(vi)، له زۆربه ی قوناغه کانییدا له لایه ن ته فسه رانی بالی سوپای پاسدارانه وه ئوپه راسیونه کانی به رپوه براوه^(vii). به ر له

۲۰۰۳، یه کێك له لقه كانی به ناوی لیوای مستهفا له ناوچهی قهسری شیرین جینگیر بووه و یه کێك له فهوجه کانیسی له ناحیهی مهیدانی نزیك دهر به نیدیخاندنا بوون^(viii). له پاش کهوتنی سه ددام (۲۰۰۳)، پرۆسهی کوشتنی فرۆکهوان و تهسفیه کردنی کهسه دیاره کانی به عس و سوننه خرایه ئهستۆی بهدر، وهك بالیککی ئیرانیی دلسۆز و چالاک له عێراق^(ix).

لهتیوان فهیلهق و رێکخراو و گروپی شهپکهردا

له سالی ۲۰۰۴، پۆل بریمهری فرمانهروای مهدهنی ئهمهریکی له عێراق، فهرمانی ژماره ۹۱ی بۆ هه لوه شاندهوهی میلیشیاکان دهرکرد. بۆ خوڤوگنجانندن له گهڵ ئهمه، بهدر خووی وهك رێکخراویکی مهدهنی راگهیاندا و وازی له ناوی فهیلهق هینا^(x). له سالی ۲۰۰۹ رێکخراوهکه سه ره به خوویی وهرگرت له ئه نجوومه نی بالای ئیسلامی و جیا بوویهوه، سه رۆکایه تیبه که شی کهوته دهست "هادی عامری"^(xi)، ناوبراو له په نا ئهمه شدا بووه وه زیری گواسته وه له کابینه ی دوومه ی مالیکی (۲۰۱۰-۲۰۱۴)، له هه لبژاردنی ۲۰۱۴ شدا له ریزه کانی هاو په یمانیته یی مالیکی، ۲۲ کورسیان به دهست هینا. ههر به هاوکاری مالیکی له سالانی سه رۆکوه زیردا، به رێژه ی ۷۰٪ کۆنترۆلی هیزه ئه منیه کانی وهزاره تی ناوخیان کردبوو^(xii)، ههر له بهر ئهمه ش له کابینه ی عه بادیدا وهزاره تی ناوخیان وهرگرتوه^(xiii)، له کاتییدا ئه وان پێشینه یه کی میلیشیا یان هه بوو.

شه پی داعش دهرفته ی په خساند رێکخراوی بهدر وهك هیزیککی فریاد رهس دهر بکه ون، چونکه کاتیک ئهم رێکخراوه توندپه وه نزیك بوویه وه له پشتینه ی به غدا و سیستمی بهرگری عێراق هه ره سی کرد، به دریه کان له و چه کداره شیعانه بوون که خاوه نی ئه زموون بوون و زۆر به که لکی پاراستنی ده سه لات و پێگه جه ماوه ریه کانی شیعه هاتن، ههر ئهمه ش چانس ی ئه وه ی پێ دان که بهدر بیه ته گرنگترین گروپی پێکه یته ری حه شدی شه عبی^(xiv)، به لام شان به شانی ئه رکه عێراقیه کانیان، له ناو وهزاره تی ناوخی و حه شدی شه عبی، له چوارچه یه ی پلانی ئیراند هیزیان نارد ه سووریا بۆ پالپشتی رژی می ئه سه د^(xv)، جگه له وه ش که و تنه پاکتاوی سوننه کان و کۆنترۆل کردنی پارێزگای دیاله بۆ رێکخراوه که یان و کردیانه شاریکی جێ نفوزی ئیران^(xvi)، ئهمه ش به شیکه له دژیه کی و بهرکه و تنه کانی ئه رکی فه رمی و نیشتمانی عێراقیه یان و ئه رکی ئایینی و لایه نگری سیاسی ئیرانیانه ی بهدر.

دووه م: بزوتنه وه ی عه سایب

سه ره تاکانی سه ره له دان

بزوتنه وه یه کی چه کداری و له هه مان کاتدا سیاسی پادیکالی شیعه یه، که له قۆزاخه ی ره وتی سه در و سوپای مه هدی ها تووته دهر وه^(xvii). له باره ی هۆکاری جیا بوونه وه شی، لیکدانه وه کان ئاماژه بۆ خه ونی به سه رکرده بوونی قه یس خه زعه لی ریه ری بزوتنه وه که^(xviii)، هه روه ها پالپشتی ئیرانییه کان له م خه ونه ده که ن بۆ رکا به ریکردنی سه در^(xix)، ههر به هۆی ئه م په یوه ندییه قووله وه به ئیران و به تۆمه تی پێشیلکردنی سه ره وه ری عێراق، "خه زعه لی" له گه ل "له یس" ی برای خراونه ته لیستی تیرۆری ولاته یه کگرتوه کانی ئهمه ریکا^(xx). ژماره ی ئه ندامانی ئه م بزوتنه وه یه، ۷ بۆ ۱۰ هه زار که س مه زهنده ده کریان^(xxi). له تیوان سالانی ۲۰۰۷-۲۰۱۱، نزیکه ی شه ش هه زار چالکیان دژ به سوپای ئهمه ریکی ئه نجام داوه، به م هۆیه شه وه سه رکرده کانی له ریزی پێشه وه ی بیزراوه کانی واشنتندان و ئیداره ی ئهمه ریکا به بالی سوپای پاسدارانیان له قه له م ده دات^(xxii).

زۆر جار نووری مالیکی وهك یه کێك له باوکانی ئهم رێکخراوه ئاماژه ی بۆ ده کریت، چونکه پێشتر ئهم بزوتنه وه یه؛ گروویکی بچووک بوون، که چی له سایه ی ویلایه تی دوومه ی ئه ودا (۲۰۱۰-۲۰۱۴) په رهیان پێ درا و له ۲۰۱۲ مانۆری

سەربازىي پالېشتىكراويان لەناوهراستى بەغدا بۆ رېڭ خرا^(xxiii). ئەم گرنگيدانهى مالىكى بە عەسايىب، لە لايەك وهە كارتىكى دژەسەدرى و لە لايەكەى تر بۆ قايمكردنى پشتى خۆى بوو لە هەولدانى بەردەوامى بۆ بەدەستەينانى ويلايهتى سەيەم^(xxiv) و دروستكردنى تۆرېك ميليشياى هاوتەرييى دەزگا ئەمىنيە فەرميەكان كە بە هۆى فرەيى ئىنتىماوه ئاسان كۆنترۆل نەدەكران.

پېشینه و جياوازيى ئەمىندار

قەيس خەزەلى؛ ئەمىندارى گشتىي عەسايىب، لەدايكبووى ۱۹۷۴ى شارۆچكەى سەدرە، دەرچووى جيوڤجياي زانكۆى بەغدايه و لە سالى ۱۹۹۴ لە نەجەف چاوى بە ئايەتوڤلا محەمەد سادق سەدر (باوكى موقتەدا سەدر) كەوتوو و دەوترىت لەم ديدارهدا "سەدر بە قەيس خەزەلى سەرسام بووه" و ناميلكەيهكى فەلەكناسييشى بۆ چاپ كردوو^(xxv). لەدواى سالى ۲۰۰۳، خەزەلى وهە ياريدەدەرى موقتەدا دەردەكەوت^(xxvi)، بەلام دواتر لىي هەلگەرايهوه و "عەسايىب ئەهلى حەقى" دامەزراند و بوو بە بەشېك لە "بزووتنەوهى موقاوهەى ئىسلامى"^(xxvii). لە ئازارى سالى ۲۰۰۷ لەلايهن ئەمەريكىيەكانەوه بە هۆى پەيوەندىي مۇبايلهوه؛ حەشارگەكەى ئاشكرا كرا و دەستگير كراوه، پاش دوو سال و لە كۆتاييهكانى ۲۰۰۹، لە ديل بە دىلى عەسايىب و شارەزاي "IT"ى بەريتانيادا، پيتەر مۆر، ئازاد كراوه^(xxviii).

ئەمىندارى عەسايىب سەر بە هېچ لە بنەمالە ئابىنيە ناسراوهكانى شيعە نيە، بەر لە گەبشتنى بە سەدرى دووهم، هېچ ناوبانگىكى لە كايەى مەزەهبيدا نەبووه، ئەمەش تا رادەيهەك پېشهايتىكى نوپى ناو شيعەى عىراقە، چونكە كاريژما و بنەمالە و پاشخان؛ رۆلى سەرەكى دەبينن لە هەلگەشان و درەوشانەوهى ئەستىرهى كەسايەتتەيهكان. هەر وهە ئەم بزووتنەوهيه پېشینهى چەكدارى و سياسىي لە سەردەمى رۆژمدا نيە، جياواز لە حيزبى دەعوە و فەيلەقى بەدر كە لە ئيران و سووريا، بەرهەلستى رۆژمى بەعسيان دەكرد.

بەريەككەوتنى بەردەوامى عەسايىب و سەدر

بزووتنەوهەكەى خەزەلى؛ چەكدارى و سياسىيشە لە هەمان كاتدا و كيشمەكيش و شەرى قورسى لەگەل موقتەدا سەدر هەيه كە ئەويش هەردوو بالەكەى هەيه، ئەمەش هانى سەدرى داوه هەندىك جار بە "ئەهلى باتل" و "ميليشيا پيسەكە" ناويان ببات^(xxix). لەپاش شەرى داعش، هەندى سەركردەى شيعە هەوليان دا سەدر و خەزەلى ئاشت بکەنەوه، خەزەلييان برد بۆ مالى سەدر لە حەنانەى نەجەف^(xxx)، بەلام ئەو ئاشتەواييه شلۆقه زۆرى نەخاياند و بەدوايدا چەندىن گرژى و پيكداهەلپزانىكى ميدايى؛ هەولەكانيان شكست پىن هينا^(xxxi).

هۆكارەكانى بەريەككەوتنى عەسايىب و سەدر زۆرن، لەوانەش عەسايىب لە پەوتەكەى سەدر هاتوونەتە دەرهوه، وهە موقتەداش خۆيان بە ميراتگر و دريژكراوهى ميراتى سەدرى دووهم دەزانن، بەلام هيندە هەيه عەسايىب بۆ تەقليدى كاروبارى مەزەهبى؛ پەپرەوى لە مەرجهيهتى "ئايەتوڤلا كازم حائىرى" دەكەن، بۆ ويلايهت و كاروبارى سياسى؛ دەگەرپنەوه سەر "عەلى خامنەيى" رېبەرى شۆرشى ئيرانى^(xxxii). حائىرى لە شارى قوم دادەنيشيت و لە بەرهى ويلايهتى فەقيهى ئيرانييه^(xxxiii)، لە رابردووشدا دۆستى نزيكى سەدرىيهكان و جيگە متمانەى زۆرى سەدرى دووهمى باوكى موقتەدا بووه^(xxxiv)، ئەم ميرات و پەيوەنديه هاوبەشەش وهە دەكات هەميشە گرژى و بەريەككەوتن لە ئيوانياندا هەبىت، چونكە رووبەرى كارکردن و بنكەى جەماوەرييان نزيكە لە يەكتر و شەرى هەردوو لايان لەسەر شەرعەت و ميراتگرى و گوتارى هاوبەشە و نزيك لە يەكترە.

ناوبانگی خرابی عه سایب

بزووتنه وهی عه سایب تۆمه تباری سهره کین به تیهو گلان له کوشتاری تایفی (۲۰۰۶-۲۰۰۸)، ئەمەش به ههولێ پاكتاوی سوننه كان ئاماژهی بۆ ده كریت، جگه له وهش هه میشه تۆمه تباری سهره کین له که یسه کانی کوشتنی گه نجانێ ئیمۆ و مۆدیله کانی جلوه برگ (xxxv) و بهم دوایانهش زۆر جار به کوشتنی چالا کوانان و سهر کو تکردنی خۆپیشانده ران تاوانبار کراون، وه هاش باوه که پلانی تیرۆری نه یارانی خۆیانان ههیه (xxxvi)، هه ندیک جاریش هه ندیک له و تۆمه تانه له لایهن شیعه کانه وه پشتراست کراونه ته وه (xxxvii). له دهره وهی سنوور و جوگرافیای عیراقیش، قسه وه یاسی زۆر له سهر تیهو گلانی عه سایب هه یه له تاوانه کانی کوشتن و برینی سووریا، له چوارچۆیهی به شیک له هیزه شه پرکه ره کانی ئیران له شام (xxxviii)، به تاییهت کوشتوبری سوننه کانی سووریا، ئەمەش له هه ندی راپۆرتی نیوده وه له تیدا پشتراست کراوته وه (xxxix)، به لām ئەم بزووتنه وه یه له به رزترین ئاست و هه موو جار ئەم تۆمه تانه رەت ده کاته وه (xl).

هه لکشانی عه سایب له ناو په رله مان

عه سایب له سالی ۱۵۲۰۱۷ وینه ی کلاشینکوڤیان له ئارمی سهره کبی خۆیان لا برد، مۆله تی فه رمییان وه رگرت بۆ کاری سیاسی وه ک حیزبکی مه ده نی (xli) و با له چه کدارییه که شیان چوونه ناو ریزه کانی هه شدی شه عبی، که به پیتی هه ندیک ئامار ده وروبه ری ۱۰ هه زار چه کدار بوون (xlii). له پاش به رگگۆرینی عه سایب بۆ بزووتنه وه یه کی سیاسی، قه له مابزیکێ گه وره یان دا له هه لبژاردنی ۱۲ ی ئایاری ۲۰۱۸، چونکه رێژه ی کورسییه کانی ئەم بزووتنه وه یه له یه ک کورسییه وه هه لکشا بۆ ۱۵ کورسی له ئەنجوومه نی نوینه ران، ئەمەش له چوارچۆیهی هاوپه یمانیته یی "فه تح" دا که چه تری کۆکردنه وه ی هیزه کانی هه شد و پاگره سیاسییه کانیان بوو (xliii)، ئەم رێژه کورسییه ش ده کاته ده وروبه ری ۳۰٪ ده نگه کانی هاوپه یمانیته یی فه تح (xliv). ئەم هه لکشانه خیرایه ش بۆ هیزیک که له ۲۰۱۴ و له سه رده می ویلایه تی مالیکی پشتیوانیاندا تا قه کورسییه کیان به ده ست هیناییت، بووه جینگه ی سه رنج و تیرمان.

باس له وه ده کریت ئەم هه لکشانه ی ده نگه کانی عه سایب؛ به ره نجامی ساخته کاری هه لبژاردنه، چونکه ئەمینه داری عه سایب، قه یس خه زعه لی، خاوه ن کاریزمایه کی بنه ماله یی نییه، ئەم بزووتنه وه یه ش جه ماوه ری نییه (xlv)، به لām هه ندیک تر هۆکاره که ی ده گپرنه وه بۆ به شداریی چالا کانه ی ئەم گرووپه له شه پری داعش، له گه ل به رزکردنه وه ی دروشمی ستراتیژی له هه لبژاردنه کان، ئەمە جگه له به کارهینانی میدیا و که ناله که یان (العهد) به باشی له چه شنی که نالی "المناڕ" ی حیزبوللای لوبنان (xlvi).

هه لۆیستی به در و عه سایب له پرسه کوردییه کان

ئه گه رچی له هه ندیک جومگه دا جیاوازی هه به له نیوان به در و عه سایب، به لām له هه لۆیست به رامبه ر پرسه کوردییه کان، خالی هاوبه شیان زۆره. له م میانه یه شدا سالی ۲۰۱۴، چه کداره کانی به در و عه سایب تۆمه تبار کراون به به شداریکردن له پلانی سه رکوت و راوه دوونانی کورده کانی به غدا و ده رپه راندنیان له سه ر مالی خۆیان (xlvii)، دواتر هه ردوو لایان له ۲۰۱۷ به توندی دژی ریفرا ندۆم وه ستانه وه (xlviii)، هه روه ها له شه نگال و ده وروبه ری و له تیکرای ناوچه جیناکۆکه کان، به کاری کوشتن و برین و رفا ندن تاوانبار کراون (xlix).

هه ردوو هیزه که له سه ر شوناسی عیراقیانه ی که رکوک کۆکن و کورد له و شاره به که مینه ده زانن به رامبه ر عه ره ب و تورکمان (1) و پیندا گرن له سه ر ته وه ی دۆخی شاره که نه گه رپته وه بۆ پيش ۱۶ ی ئۆکتۆبه ری ۲۰۱۷، که شاره که ی تیدا

گهرايه وه بۆ كۆنترۆل تهاوه تبي عيراق⁽ⁱⁱ⁾. له ده وروبهری دوزخورماتووش به پاساوی پاراستنی تورکمانی شيعه وه، چه کداره کانی ههردوو لایان هه ره شه و به ريه ککه وتنی هه بووه له گه ل لایه نه کوردییه کان و خه لکی کوردی قه زا که⁽ⁱⁱⁱ⁾. له ناوچه کانی دیاله ش، ههردوو لا به شیک بوون له هۆکاری هه راسانکردنی کورده کانی ده وروبهری جه له ولا⁽ⁱⁱⁱⁱ⁾. له هه ندی و بستگه شدا عه سایب به ئاشکرا هه ره شه ی به ريه ککه وتنی چه کدارییان کردوو له گه ل کورد^(iv)، ههروه ها کورد تۆمه تبار ده کهن به هاوکاریکردن له گه ل ئه مه ریکا و هه ولی کردنه وه ی بنکه ی سه ربازی به مه به ستی "په ره پیدانی خواسته جوداخوازییه کان"^(v)، له بهر ئه م هۆیا نه ش داواکاری گشتییه هه ریم له ۲۰۱۷/۱۰/۱۶ داوا ی لێ پێچینه وه ی یاسایی کردوو له گه ل قه یس خه زه لی؛ ئه مینداری بزووتنه وه که، له گه ل ۱۱ که سایه تی تر دا که زۆرینه یان شيعه ن، به پێی ماده ی ۲۲۶ له یاسای سزادان که تايه ته به بپێزیکردن^(vi).

ئاینده ی کاری به در و عه سایب

ئه گه رچی به شی زۆری چاره نووسی به در و عه سایب به ستراوه ته وه به یه کلابوونه وه ی چاره نووسی هێزه کانی هه شدی شه عیبیه وه، له ئیوان بژارده کانی دابه شکردنیان به سه ر هێزه ئه منییه کان یان مانه وه یان وه ک دۆخی ئیستا له گه ل ئه گه ری تری یه کلابوونه وه ی ئینتیما ی سیاسییان بۆ ئیران له شیوه ی بالی سوپای پاسداران له عیراق، به لām ههردوو هێزه که به رده وام له جومگه کانی ده سه لاتی سیاسیدا خه ریکی جیگه پێن قایمکردن. له دوا هه لبژاردندا (۲۰۱۸)، پێکخراوی به در به سه رۆکایه تیی هادی عامری له چوارچۆیه ی هاوپه یمانیته ی فه تح توانییان ۲۱ کورسی به ده ست به یئنه وه، که ئه نجامیکی نزیکه له هه لبژاردنی پێشوو به جیاوازی یه ک کورسی^(vii). ئه م ئه نجامه ئه گه رچی تا راده یه ک خراب نییه له چاو زۆری لیسته شيعه کان له هه لبژاردنه که دا، به لām ئه و کیشه و نا کۆکیانه ی به م دوا یانه یه خه ی پێکخراوه که یان گرتوو ته وه به هۆی ناره زایی له دابه شکردنی ئیمتیازات و شیوازی به رپۆه بردنی عامری^(viii)، پێکخراوه که یان خسته به رده م ئه گه ری جیا بوونه وه (انشقاق) بهر له وه ی کپ بکرێته وه^(ix).

له سایه ی ئه م دۆخه ی دوا یی به دردا، ورده ورده پێکخراوه که خه ریکه بجێته ریزی هێزه "په ره کانی شيعه" که زیاتر وه ک پێکخراویکی چه کداریی بۆ پرۆژه ته ماشا بکریت که زیاترین ئه رکی؛ پاداشتکردنی جه نگاوه ره دێرینه کانیته ی. ئه م پێکخراوه ئیستا له کنبه رکیندایه له گه ل هێزه "راسته وه شيعیه کان" له چه شنی عه سایب و باله راسته وخۆکانی ئیران و چاره نووسی پێکخراوه که ش به ستراوه به چانسی مسته فا کازمی. شکسته هیتانی سه رۆکوه زیرانی نوێ، ده بیته پاشه کسه بۆ پێکخراوه که و به پێچه وانه شه وه، چونکه سه رباری ئیرانی بوونه که ی به در، تاله مووی له گه ل په وتی نائیرانی ناو حکومه تی عیراقیشدا هه یه و تا راده یه ک له سه ر به ره ی کازمی ئه ژماره له ئیستادا.

سه باره ت به عه سایب، له پاش چه سپاندنی پێگه ی نوێیان له ناو په رله مانی عیراق، پێشینی ده کرایت بزووتنه وه که هه ولی لاساییکردنه وه ی رۆلی حیزبۆللا به دن له عیراق، که هه م بزووتنه وه یه کی چه کدار ی بیت و هه م فراکسیۆنیکی په رله مانی که به ناوی موقاوه مه کار ده کات. هه ندی ئاماژه ش له م بواره دا به رده ستن، له وانه ش ده رکه وتنی قه یس خه زه لی له سه ر سنوره کانی ئیسرا ئیل له کۆتاییه کانی ۲۰۱۷، ههروه ها هه ولی لاساییکردنه وه ی نه سرو للا له بلا وکردنه وه ی تۆماری فیدیوی و تاره کانی، ئه مه ش بارگراینی زیاتر بۆ حکومه تی عیراق دروست ده کات. له لایه کی تره وه عه سایب هاوشیوه ی حیزبی ده عوه، ئه وه نده ی به دوا ی کاریگه ریدا ده گه رین، هینده له خه می جه ماوه ریبووندا نین، هه ر له بهر ئه مه ش گرنگیدانی زۆریان به میدیا یه، له سه رده می عه بدوله هدی شدا وه زاره تی رۆشنبیریان وه رگرت، به لām کۆژرانی قاسم سلیمانی و ئه بو مه هدی له سه ره تاي ۲۰۲۰، وه های کرد جاریکی تر بچنه وه خانه ی ئه و گرووپه چه کدارانه ی به دوا ی تۆله دا ده گه رین.

ئایندهناسی

گوڤاریكه گرگی به توژیینهوی ئایندهنی و ستراتژیی ددهات
سه‌نتهری ئیکۆئینهوی ئایندهنی دریده‌گات

ژماره (٢) ته‌مموزی ٢٠٢٠

خاوه‌نی شیمتياز، سه‌نتهری ئیکۆئینهوی ئایندهنی

سهرنوسهر
د. ههردی مهه‌دی میکه
به‌یۆه‌یه‌ری نووسین
نه‌زێ نازاد شه‌بوپه‌گه‌ر

بۆدی رايۆتکاران
د. یوسف گوژان
د. ئومید ره‌هینی قتاح
د. عابید خال‌د رسول

به‌یۆه‌یه‌ری کاروباری هه‌ونه‌ری، عه‌دنان نه‌حه‌مه‌د
دیزاینی ناوه‌وه‌ی به‌رگ، شه‌رکۆ خان‌زادی
هه‌نهر، یاخان نه‌حه‌مه‌د

شوتن:
عێراق، هه‌رنه‌یی کوردستان، سلیمانی
Address: Iraq, Kurdistan, Slemani
Tel: (+964) 0773 836 3758 - (+964) 0751 833 9135

نابیناشی نه‌یۆتوژن،
www.centerfs.org
Facebook, Center.of.Future.Studies
Instagram, centerfs
Email: info@centerfs.org

سه‌نتهری ئیکۆئینهوی ئایندهنی
دور مانگ، چاریک، دریده‌گات

- (i) المخابرات العراقية، مديريةية مكافحة التجسس، (د. ت)، دراسة عن فيلق العمالة بدر، بغداد، ملف غير منشور، ٣.
- (ii) الخيون، رشيد (٢٠١١)، ١٠٠ عام من الإسلام السياسي بالعراق، مركز المسبار للدراسات والبحوث، دبي، الكتاب، ٣٠٧.
- (iii) المخابرات العراقية، مصدر سابق، ٣.
- (iv) علي، نجاح محمد، تعريف بمنظمة بدر، -https://www.swissinfo.ch/ara/%D8%AA%D8%B9%D8%B1%D9%8A%D9%81-%D8%AA%D8%B9%D8%B1%D9%8A%D9%81 (متاح ٢٠٢٠/٣/١٠).
- (v) المخابرات العراقية، مصدر سابق، ٣.
- (vi) الجزيرة (٢٠٢٠)، بدر ميليشيات عراقية حاربت صدام وقتلت مع الأسد، -https://www.aljazeera.net/encyclopedia/movementsandparties/2016/2/10/%D8%A8%D8%AF%D8%B1-%D8%AA%D8%B9%D8%B1%D9%8A%D9%81 (متاح ٢٠٢٠/٣/١٠).
- (vii) المخابرات العراقية، مصدر سابق، ٣-٤.
- (viii) نفس المصدر.
- (ix) البيان (٢٠١٨/٣/١٩): تغول الميليشيات.. مأساة العراق الكبرى بعد الغزو، -https://www.albayan.ae/one-world/arabs/2018-03-19-1.3214140 (متاح ٢٠٢٠/٥/٣٠).
- (x) الجزيرة، بدر... مصدر سابق.
- (xi) براندا (٢٠٠٩/٥/٥)، "العامري: منظمة بدر مستقلة ولن تحتاج الى الانشقاق عن المجلس الاعلى"، -http://burathanews.com/arabic/news/65140 (متاح: ٢٠٢٠/٣/٥).
- (xii) ريناد منصور و فالح عبدالجبار (٢٨ نيسانى ٢٠١٧): الحشد الشعبي ومستقبل العراق، -https://carnegie-mec.org/2017/04/28/ar-pub-68812 (متاح: ٢٠٢٠/٦/٢).
- (xiii) كهلان القيسي (٢٠٠٥/١٢/١٤)، إيران تدير العراق عبر ميليشيات بدر، الحوار المتمدن-العدد: ١٣٩٩، -http://www.ahewar.org/debat/show.art.asp?aid=52291&r=0 (٢٠١٦/٨/١): منصب وزير داخلية العراق يشعل الصراع داخل ميليشيات بدر، -https://alarab.co.uk/%D9%85%D9%86%D8%B5%D8%A8-%D9%88%D8%B2%D9%8A%D8%B1-%D8%AA%D8%B9%D8%B1%D9%8A%D9%81 (متاح: 29/5/2020)
- (xiv) SOWELL, KIRK H (13/8\2015): Badr at the Forefront of Iraq's Shia Militias, -https://carnegieendowment.org/sada/61016 (accessed: 29/5/2020)
- (xv) حاتم الفلاحي (٢٠١٩/٤/١): الميليشيات العراقية في سوريا: الدور والمستقبل، -https://studies.aljazeera.net/ar/reports/2019/04/190401092356143.html (متاح: ٢٠٢٠/٥/٢٩).

(xlvi) بي بي سي عربي (٢٠١٧/٢/٢٣): الحشد الشعبي في العراق: من فصائل غير نظامية إلى تشكيل قتالي رسمي، متاح: <https://www.bbc.com/arabic/middleeast-38383048>, (متاح: ٢٠٢٠/٥/٢٧).

Smyth: ibid(xlvii)

(xliv) المسلة (٢٠١٨/٥/٢٠): هكذا حققت العصابات الإنجاز الكبير.. من نائب (١) إلى (١٥) ممثل، متاح: <https://almasalah.com/ar/News/137446>, متاح ٢٠٢٠/٥/٢٧.

(xlv) (94) كاظم، سجاد تقي (٢٠١٨/٥/٣٠)، "تزوير العصابات"،

-Smyth, ibid.(xlvi) <https://www.sotaliraq.com/2018/05/30/%D8%AA%D8%B2%D9%88%D9%8A%D8%B1>, (تاريخ الزيارة ٢٠٢٠/٣/١٣).

(xlviii) قریش (٢٠١٤/٦/١٠)، المالكي يخول العصابات وبدد تصفية الأكراد وتهجيرهم في بغداد،

<http://www.qoraish.com/qoraish/2014/07/> (متاح: ٢٠٢٠/٥/٢٧).

(xlvi) كنوز ميديا (٢٠١٧/٩/٢٨): منظمة بدر: اصرار الكرد على اجراء استفتاء انفصال إقليم كردستان "غباء سياسي"، متاح: <https://www.knoozmedia.com/261939/> (متاح: ٢٠٢٠/٥/٢٥).

(xlix) الخليج أون لاين (٢٠١٥/١١/٩)، ما بعد تنظيم "الدولة" .. المليشيات تهديد حقيقي لإقليم كردستان،

<https://alkhaleejonline.net/%D8%B3%D9%8A%D8%A7%D8%B3%D8%A9-%D9%85%D8%A7-%D8%A8%D8%B9%D8%AF->

(l) العراق نت (٢٠١٩/٧/١٤): منظمة بدر تخاطب مسعود بارزاني: الاكراد اقلية وكرهوك ليست كوردستانية، متاح:

<https://aliraqnet.net/%D9%85%D9%86%D8%B8%D9%85%D8%A9-%D8%A8%D8%AF%D8%B1-> (متاح ٢٠٢٠/٥/٢٩)

(li) الإباء (٢٠١٩/١/٩): منظمة بدر: مستقبل الكرد لا يبني بالفوضى، متاح: <https://www.alebaa.tv/2019/01/09/18140/>, (متاح: ٢٠٢٠/٥/٢٨).

الرصد (٢٠١٨/٢/٤): الخزعلي: كركوك عراقية لا كردية ولن تعود كما كانت خلال الفترة السابقة،

<https://www.youtube.com/watch?v=hZHbi78QFKU>, (متاح: ٢٠٢٠/٥/٢٠).

(lii) إيلاف (٢٠١٥/١١/٢): صراع العرب والكرد حول طوزخرماتو، <https://elaph.com/amp/Web/NewsPapers/2015/11/1057250.html>

(متاح: ٢٠٢٠/٥/٢٨).

(liii) Roj news (إيار ٢٠٢٠)، المكون الكردي في جلواء ضحية داعش ثم العصابات،

<https://rojnews.news/ar/2Xdx/%D8%A7%D9%84%D9%85%D9%83%D9%88%D9%86-> (متاح: ٢٠٢٠/٥/٢٨).

(liv) بغداد بوست (٢٠١٧/٨/٧): ميليشيا العصابات تلوح بصدام مسلح مع الأكراد،

[HTTPS://WWW.THEBAGHDADPOST.COM/AR/STORY/42353/](https://www.thebaghdadpost.com/ar/story/42353/) (متاح: ٢٠٢٠/٥/٢٠)

(lv) آفاق (١١ اذارى ٢٠٠٨): العصابات تحذر من نوابا أميركية لإنشاء أكبر قاعدة في المنطقة على الأراضي العراقية بالتنسيق مع الكرد،

[HTTP://AFAQ.TV/CONTENTS/VIEW/DETAILS?ID=54093](http://afaq.tv/contents/view/details?id=54093) (متاح: ٢٠٢٠/٥/٢٣).

(lvi) العالم (٢٠١٧/١٠/٢٣): "أهل الحق" ترد على مذكرة القبض الكردية،

<https://www.alalamtv.net/news/3102831/%D8%A3%D9%87%D9%84-%D8%A7%D9%84%D8%AD%D9%82> (متاح:

٢٠٢٠/٥/٢٩)

Smyth, Phillip, (11/6/2018), Iranian Militias in Iraq's Parliament: Political Outcomes and U.S. Response (lvii)

washingtoninstitute, link: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/iranian-militias-in-iraqs-parliament-political-outcomes-and-u.s.-response>, (accessed:11\3\2020)

(lviii) النشمي، فاضل، (٢٠١٩/٣/٢) انشقاق في منظمة بدر العراقية، الشرق الأوسط، العدد، ١٤٧٠٤،

<https://aawsat.com/home/article/1614441/%D8%A5%D9%86%D8%B4%D9%82%D8%A7%D9%82> (متاح: ٢٠٢٠/٣/٥)

(٢٠٢٠/٥/٢٦)

(lix) بغداد بوست (٢٠١٥/٢/٢٨): منظمة بدر تنكر حدوث انشقاق في صفوفها، متاح: <https://www.thebaghdadpost.com/ar/Story/154656/>, ٢٥

(٢٠٢٠/٥/٢٦) (متاح: ٢٠٢٠/٥/٢٦)